

Interstedelijk
Studenten
Overleg

Inventarisatie van instellingsbladen

Onafhankelijkheid en persvrijheid in het hoger onderwijs

Juni | 2018

Interstedelijk Studenten Overleg

Contactgegevens

+31 (0)30 23 02 666

Bezoekadres

Bemuurde Weerd OZ 1
3514 AN Utrecht

Social Media

@HetISO

#ISOstudent

Aanleiding

Het is de afgelopen tijd in het Nederlandse hoger onderwijs vaak gegaan over persvoorzieningen aan de hogescholen en universiteiten, zelden vanuit een hoopvolle of positieve insteek. Maar 2018 nog bereikte ons het nieuws dat het onafhankelijke medium van hogeschool Saxion werd opgeheven om ter dienst van Marketing en Communicatie aan de slag te gaan. Voorafgaand aan de overgang communiceerde de redactie in de disclaimer op de website nadrukkelijk gebonden te zijn aan journalistieke spelregels. Bovendien werd in diezelfde disclaimer het volgende gesteld: *“Het archief is een belangrijk onderdeel van Sax.nu. SAX heeft het beleid dat zij nooit artikelen van haar website zal verwijderen, alleen in zeer uitzonderlijke gevallen. Wij hebben dat beleid opgesteld in lijn met gerechtelijke uitspraken over soortgelijke kwesties door de Raad voor de Journalistiek inzake het UBlad, de Rechtbank Amsterdam inzake het Eindhovens Dagblad en de Volkskrant en de Rechtbank Groningen inzake de Universiteitskrant Groningen.”*¹ Woorden uit november 2017 die een klein half jaar later weerloos waren gebleken toen zowel de volledige website als het archief uit de lucht verdwenen. Zelfs het artikel over het opheffen van de SAX bleek slechts terug te vinden via ‘Wayback Machine’ van *the Internet Archive*.^{2,3}

Het is niet het enige signaal de afgelopen jaren dat onafhankelijke pers in het Nederlandse hoger onderwijs onder druk zou kunnen staan. Niet lang geleden stapte in Groningen een redacteur van de universiteitskrant op omdat ze zichzelf niet langer kon voorhouden onafhankelijke journalistiek te bedrijven.⁴ Dat was voor de SP een reden om de minister te vragen of het niet eens tijd was om een onderzoek te doen naar persvrijheid aan de instellingen. Minister Bussemaker vond toen van niet, ze maakte zich kennelijk geen zorgen. Dat deed Wieneke Gunneweg, de toenmalige voorzitter van Kring van hoofdredacteuren, ook niet. Zij gaf te kennen dat ze niet geloofde dat de onafhankelijkheid echt in het geding was.⁵ Opvallend genoeg sloeg diezelfde Kring van hoofdredacteuren een klein half jaar later bij monde van Francine Bardeel, de nieuwe voorzitter, een heel andere toon aan. De situatie werd weliswaar 'stabiel' genoemd, maar desalniettemin

¹ https://web.archive.org/web/20171116194136/http://sax.nu:80/Disclaimer_en_huisregels Kopie van website gemaakt op 16 november 2017.

² https://web.archive.org/web/20180525123853/http://sax.nu/actueel/683050/SAX_neemt_afscheid_maar_weg_gaan_door

³ De *Wayback Machine* is een zoekmachine voor gearchiveerde pagina's op het internet. Je kunt er dus op het internet mee terug in de tijd. Het is eigendom van de non-profit *The Internet Archive*: https://en.wikipedia.org/wiki/Internet_Archive

⁴ <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/opgestapte-redacteur-groningse-universiteitskrant-is-niet-onafhankelijk-en--pleegt-zelfcensuur~bb367f9f/>

⁵ <https://www.advalvas.vu.nl/nieuws/journalistieke-onafhankelijkheid-universiteitsbladen-niet-gevaar>

werd er gevraagd naar meer bescherming vanuit de landelijke politiek.⁶ Blijkbaar dus niet stabiel genoeg om zorgeloos journalistiek te kunnen bedrijven.

Een zorgwekkend signaal wat het ISO betreft. De afgelopen jaren zijn we getuige geweest van hoe de lokale democratie binnen instellingen steeds volwassener en volwaardiger is geworden. Uitbreiding van de bevoegdheden van medezeggenschappers in de Wet versterking bestuurskracht, en de aanstaande taak om doormiddel van kwaliteitsafspraken de middelen uit de basisbeurs goed terecht te laten komen hebben de medezeggenschap een steeds belangrijker onderdeel van het hoger onderwijs gemaakt.

Het bedrijven van goede medezeggenschap vereist dat er ruimte is voor kritische geluiden over de koers en het functioneren van de instelling, en daarmee ook het functioneren van bestuurders en van de medezeggenschap. Een volwassen medezeggenschapscultuur vereist daarnaast ruimte voor waarheidsvinding. Om feiten en verhalen op de voorgrond te kunnen plaatsen die een instelling wellicht liever op de achtergrond had gezien. Alleen dan kunnen instituties door de gemeenschap ter verantwoording worden geroepen. Onafhankelijke journalistiek speelt daarmee dus een onmisbare rol in het functioneren van een democratie.

Terecht dus dat minister van Engelshoven recentelijk in een interview met DUB het belang van onafhankelijke pers bij medezeggenschap benadrukte.⁷ Kort gezegd stelt van Engelshoven dat ze instellingen graag het vertrouwen geeft waar zij om vragen, maar dat een kritische eigen pers hebben dan wel onderdeel van de deal moet zijn.

Nu wordt daarmee ook de vraag opgeroepen of het bestaan van onafhankelijke pers als randvoorwaarde voor vertrouwen in voldoende mate is geborgd. Zoals we in het begin aangaven bestaat daar ogenschijnlijk geen duidelijk beeld over. Wieneke Gunneweg sprak erg voorzichtige woorden toen ze stelde dat ze "geloofde" dat de onafhankelijkheid niet in het geding was. Datzelfde geldt voor Francine Bardoel die evenzo voorzichtig aangaf dat het haar "indruk" was dat de situatie stabiel was.

Het ISO is overtuigd van de behoefte aan een duidelijker beeld van de onafhankelijkheid. Om te weten hoe het gesteld is, en om desgewenst met elkaar de discussie over persvrijheid met meer duidelijkheid te kunnen voeren. Uiteraard is onafhankelijkheid een moeilijk toetsbaar begrip, en ongetwijfeld zijn er nuances

⁶ <https://www.advalvas.vu.nl/nieuws/censuurkwestie-we-staan-allemaal-onder-druk-dat-gewoon-zo>

⁷ <https://www.dub.uu.nl/achtergrond/onderwijsminister-breekt-lans-voor-medezeggenschap-en-universitaire-pers>

op de noodzaak van onafhankelijkheid om kritisch te kunnen zijn. Desalniettemin is het ISO van mening dat het mogelijk is om een voorzichtige systematische verkenning uit te voeren van de onafhankelijkheid van de Nederlandse instellingsbladen aan de grote hoger onderwijsinstellingen.

Inhoudsopgave

Aanleiding.....	1
Methode.....	5
Dataverzameling	5
Resultaten	7
Aantal bladen	7
Zes punten	8
Vermelden van onafhankelijkheid.....	8
(Onafhankelijkheid van) communicatieafdeling	9
Redactiestatuut	10
Redactieraad	12
Stichting.....	13
Toegankelijkheid website	15
Conclusies.....	16
Aanbevelingen.....	18

Methode

Ten eerste zal deze inventarisatie simpelweg bekijken of de grote hbo-instellingen en universiteiten een instellingsblad faciliteren of niet. Onder 'instellingsbladen' worden de bladen en websites gerekend die nieuws uitbrengen voor studenten en medewerkers over de instelling. 'Bladen' wordt daarbij als overkoepelende term gebruikt, ook voor nieuwsmedia die niet gedrukt worden en alleen online beschikbaar zijn. Sommige bladen zijn aangesloten bij het Hoger Onderwijs Persbureau (HOP) alhoewel een lidmaatschap niet een vereiste is om een instellingsblad te kunnen zijn. Echter, per definitie worden wel de reclamebladen van instellingen uitgesloten, of bladen die specifiek zijn geschreven voor een tijdelijk doeleinde (zoals bijvoorbeeld informatiebladen voor een open dag).

Nadat is gekeken of een hogeschool of universiteit gerelateerd is aan een instellingsblad, wordt er gekeken naar zes verschillende punten die noodzakelijk zijn voor de onafhankelijkheid, persvrijheid en toegankelijkheid van instellingsbladen, namelijk:

- 1) Het expliciet vermelden van onafhankelijkheid;
- 2) een goed kwalitatief redactiestatuut;
- 3) een onafhankelijke redactieraad;
- 4) onafhankelijkheid van de communicatieafdeling;
- 5) een stichting; en
- 6) een toegankelijke website.

De gekozen punten zijn gebaseerd op thema's van de website van de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ).⁸ Verder zal de relevantie van deze punten per stuk verder worden toegelicht bij de uitwerking van de resultaten.

Naast het beoordelen van het wel of niet aanwezig zijn van deze aspecten bij de instellingsbladen, zal er ook nog verder gekeken worden naar de inhoud van de redactiestatuten en de bezetting van de redactieraad. De inhoud zal getoetst worden door een vergelijking te maken met de voorbeeldstatuten van de NVJ.⁹

Dataverzameling

De bovenstaande punten zijn getoetst op basis van de data van de instellingsbladen die online toegankelijk waren, en dus gevonden op basis van deskresearch. Daarnaast zijn deze data op sommige plekken aangevuld, namelijk wanneer het bestaan van een redactiestatuut wel genoemd werd maar niet beschikbaar was online. Op die momenten werd rechtstreeks contact opgenomen met de redacties van de instellingsbladen, om zo toch inzicht te krijgen in de statuten. Echter, het is van belang om te benadrukken dat deze inventarisatie

⁸ <https://www.nvj.nl/themas>

⁹ <https://www.nvj.nl/themas/werknemerschap/redactiestatuten>

mogelijk onvolledig is, omdat sommige data niet gevonden en geanalyseerd konden worden. Daarnaast is deze inventarisatie voornamelijk gebaseerd op schriftelijke data en enkele telefoongesprekken met hoofdredacteurs, wat betekent dat de praktijk voor instellingsbladen anders kan zijn dan op papier.

De hogescholen en universiteiten die verder zijn onderzocht zijn de grote hogescholen (>10.000 studenten) en publiek gefinancierde algemene universiteiten.¹⁰ De kleine hogescholen (<10.000) zullen verder niet meer behandeld worden, omdat de inventarisatie heeft gevonden dat deze vaak niet gerelateerd zijn aan een officieel (onafhankelijk) instellingsblad. Mogelijk heeft dit te maken met de grootte van deze instellingen.

Tabel 1: Overzicht van onderzochte instellingen

Hogescholen	Universiteiten
Hogeschool van Amsterdam	Vrije Universiteit
Aeres Hogeschool	Erasmus Universiteit Rotterdam
NHL Stenden Hogeschool	Technische Universiteit Eindhoven
Hogeschool Windesheim	Technische Universiteit Delft
Haagse Hogeschool	Universiteit Utrecht
Hogeschool InHolland	Universiteit van Leiden
Hogeschool Rotterdam	Universiteit van Maastricht
Hanzehogeschool Groningen	Universiteit Wageningen
Hogeschool Utrecht	Rijksuniversiteit Groningen
Avans Hogeschool	Universiteit Tilburg
Saxion Hogescholen	Universiteit Twente
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	Open Universiteit
Zuyd Hogeschool	Radboud Universiteit
Fontys Hogescholen	Universiteit van Amsterdam

¹⁰ https://www.vsnu.nl/nl_NL/Universiteiten.html

Resultaten

Onderstaand de resultaten van de deskresearch, verdeeld op basis van het aantal instellingsbladen en de zes verschillende punten (zie *Methode*). Nogmaals is het belangrijk om te benadrukken dat deze resultaten mogelijk niet volledig zullen zijn, omdat de inventarisatie voornamelijk gebaseerd is op beschikbare data online.

Aantal bladen

Simpelweg gezegd hebben alle universiteiten een instellingsblad. Voor de hogescholen ligt dit anders, daar beschikken een aantal instellingen niet over een blad. Zoals Tabel 4 laat zien, beschikt ongeveer 2/5^e van de hogescholen *niet* over een instellingsblad (42.9 %).

Tabel 2: Overzicht bladen universiteiten

Universiteiten	Bladen
Vrije Universiteit	Advalvas
Erasmus Universiteit Rotterdam	Erasmus Magazine
Technische Universiteit Eindhoven	Cursor
Technische Universiteit Delft	Delta
Universiteit Utrecht	DUB
Universiteit van Leiden	Mare
Universiteit van Maastricht	Observant
Universiteit Wageningen	Resource
Rijksuniversiteit Groningen	UKrant
Universiteit Tilburg	Universe
Universiteit Twente	U Today
Open Universiteit	Modulair
Radboud Universiteit	Vox en ANS
Universiteit van Amsterdam	Folia

Tabel 3: Overzicht bladen hogescholen

Hogescholen	Bladen
Hogeschool van Amsterdam	HvanA
Aeres Hogeschool	-
NHL Stenden Hogeschool	-
Hogeschool Windesheim	HSK Win
Haagse Hogeschool	H Nieuws
Hogeschool InHolland	-
Hogeschool Rotterdam	Profielen
Hanzehogeschool Groningen	Hanzemag
Hogeschool Utrecht	Trajectum
Avans Hogeschool	Punt
Saxion Hogescholen	-
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	-

Zuyd Hogeschool	-
Fontys Hogescholen	Bron

Tabel 4: Aantal instellingsbladen

Instellingen	Aantal instellingsbladen
	<i>Universiteiten</i>
<i>Totaal aantal instellingen</i>	14
Aantal met instellingsbladen	14
Aantal zonder instellingsbladen	0
Percentage met instellingsbladen	100
Percentage zonder instellingsbladen	0
	<i>Hogescholen</i>
<i>Totaal aantal instellingen</i>	14
Aantal met instellingsbladen	8
Aantal zonder instellingsbladen	6
Percentage met instellingsbladen	57,1
Percentage zonder instellingsbladen	42,9

Zes punten

Vermelden van onafhankelijkheid

Het vermelden van onafhankelijkheid door instellingsbladen zelf is relevant voor deze inventarisatie, omdat het direct de intentie en het doel van het desbetreffende blad laat zien. Uit onderstaande tabellen blijkt dan ook dat de meerderheid van de instellingbladen de onafhankelijkheid wel vermeldt. De bladen die hun onafhankelijkheid niet vermelden, vermelden tegelijkertijd ook expliciet dat ze *niet* onafhankelijk zijn. Zo vermeldt één van de redactiestatuten van een instellingsblad dat het medium ‘een onderdeel van de communicatiestrategie’ is en ‘beoogt in gelijke mate dienstbaar te zijn aan de missie en beleidsdoelstellingen van de organisatie en aan de informatiebehoeften en interesses van de lezers.’ Uit dit citaat blijkt dat de doelstelling van het blad in lijn is met die van de instelling, en daarbij dit als prioriteit stelt boven onafhankelijke nieuwsvoorziening. Eenzelfde punt wordt gemaakt door H|NIEUWS, dat in zijn redactiestatement plaatst: ‘We zijn (met plezier) in dienst van De Haagse Hogeschool en daarmee per definitie niet een onafhankelijk medium zoals De Volkskrant.’¹¹

¹¹ <https://nieuws.hhs.nl/redactiestatement/>

Tabel 5: Vermelden van onafhankelijkheid

Onafhankelijkheid	Aantal instellingsbladen
	<i>Universiteiten</i>
<i>Aantal instellingsbladen</i>	15
Aantal dat onafhankelijkheid vermeldt	13
Aantal dat onafhankelijkheid niet vermeldt	2
Percentage (wel onafhankelijk)	86,7
Percentage (niet onafhankelijk)	13,3
	<i>Hogescholen</i>
<i>Aantal instellingsbladen</i>	8
Aantal dat onafhankelijkheid vermeldt	7
Aantal dat onafhankelijkheid niet vermeldt	1
Percentage (wel onafhankelijk)	87,5
Percentage (niet onafhankelijk)	12,5

(Onafhankelijkheid van) communicatieafdeling

Alhoewel de relatie tussen de communicatieafdeling en de redactie niet altijd duidelijk blijkt uit informatie online, is het toch belangrijk om te onderzoeken in hoeverre een instellingsblad onderdeel lijkt te zijn van de communicatieafdeling. Wanneer dit het geval is, is het namelijk mogelijk dat nieuwsartikelen (voornamelijk) uitgegeven worden om de instelling te promoten. Soms kan dit op gespannen voet komen te staan met de onafhankelijkheid van een instellingsblad, bijvoorbeeld wanneer een blad kritisch wil publiceren over zijn instelling. Hier moet echter wel een kleine kanttekening bij geplaatst worden: wanneer de relatie tussen de communicatieafdeling en de redactie goed is, zal dit waarschijnlijk niet het geval zijn. Deze vraag blijft echter wel van belang, omdat een goede relatie op dit moment geen garantie is voor de toekomst.

De onderstaande tabel is gebaseerd op de vraag of instellingen wel of niet een duidelijke relatie vermelden met de communicatieafdeling, en in hoeverre dit een 'afhankelijke' relatie is, dat wil zeggen, in hoeverre de inhoud van instellingsbladen mogelijk bepaald kan worden door de doelstellingen van de communicatieafdeling. Zodoende zou dit ook kunnen betekenen dat wanneer een artikel het imago van de instelling schaadt, dit niet gepubliceerd of zelfs niet geschreven zou mogen worden, vandaar de keuze voor de term 'afhankelijkheid'. Omdat de inventarisatie beperkt blijft tot wat de instellingen zelf online zetten, is het mogelijk dat deze informatie niet compleet is.

Tabel 6: (Onafhankelijkheid van) communicatieafdeling

Instellingsbladen	Aantal instellingsbladen
	<i>Universiteiten</i>
<i>Aantal instellingsbladen</i>	15
Aantal onafhankelijk van communicatieafdeling	11
Aantal niet-onafhankelijk van communicatieafdeling	4
Percentage (onafhankelijk van communicatieafdeling)	73,3
Percentage (niet-onafhankelijk van communicatieafdeling)	26,7
	<i>Hogescholen</i>
<i>Aantal instellingsbladen</i>	8
Aantal onafhankelijk van communicatieafdeling	6
Aantal niet-onafhankelijk van communicatieafdeling	2
Percentage (onafhankelijk van communicatieafdeling)	75
Percentage (niet-onafhankelijk van communicatieafdeling)	25

Een interessant punt is het bestaande verschil tussen het aantal instellingsbladen dat onafhankelijkheid vermeldt, en het aantal instellingsbladen dat daadwerkelijk onafhankelijk is van de communicatieafdeling. Zo stelt bijvoorbeeld Cursor (Technische Universiteit Eindhoven) onafhankelijk te zijn, maar staat er tegelijkertijd in het redactiestatuut beschreven dat de hoofdredacteur medewerker van het Communicatie Expertise Centrum is, en dat de medewerkers van het Communicatie Expertise Centrum, die worden aangewezen om journalistieke bijdragen te leveren, de redactie vormen.¹² Bij andere instellingsbladen zijn soortgelijke tegenstellingen te vinden in de redactiestatuten, wat de vraag opwerpt hoe dit praktisch geregeld is. Een interessante kwestie zou zijn hoe de arbeidsvoorwaarden van redacteurs geregeld worden, en onder wiens verantwoordelijkheid deze vallen (wat logischerwijs ook meespeelt in de mate van onafhankelijkheid).

Redactiestatuut

Het redactiestatuut is een middel om de onafhankelijkheid en vrijheid van handelen van een redactie te waarborgen, ook wanneer deze tegen de belangen van de instelling (meestal tegelijkertijd de uitgever) ingaat. Zo wordt kritiek op instellingen mogelijk, omdat redacteurs zich op het statuut kunnen beroepen, bijvoorbeeld wanneer zij aangesproken worden op de inhoud van hun artikelen.¹³

¹² <https://www.cursor.tue.nl/redactiestatuut/>

¹³ <https://www.nvj.nl/themas/werknemerschap/redactiestatuten>

Tabel 7: Redactiestatuut

Instellingsbladen	Aantal instellingsbladen
	<i>Universiteiten</i>
<i>Aantal instellingsbladen</i>	15
Aantal met redactiestatuut	11
Aantal onduidelijk	3
Aantal zonder redactiestatuut	1
Percentage (met redactiestatuut)	73,3
Percentage (zonder redactiestatuut)	-
	<i>Hogescholen</i>
<i>Aantal instellingsbladen</i>	8
Aantal met redactiestatuut	8
Aantal zonder redactiestatuut	0
Percentage (met redactiestatuut)	100
Percentage (zonder redactiestatuut)	0

Alhoewel niet alle statuten online staan, was het vaak wel mogelijk om deze via de mail op te vragen. Op basis van die informatie is de bovenstaande tabel gemaakt. Hieruit blijkt dat alle instellingsbladen van hogescholen een redactiestatuut hebben, maar niet alle instellingsbladen van universiteiten.

Daarnaast is het ook belangrijk om inhoudelijk te kijken naar de redactiestatuten. Een uitgebreid redactiestatuut kan meer bescherming bieden aan redacteuren dan een redactiestatuut dat vaag is, en waarin de rechten van de redacteuren onduidelijk beschreven staan. Vanuit dit belang kunnen er een aantal punten worden afgeleid, die ook gevonden kunnen worden in de voorbeeldstatuten van de NVJ¹⁴, en waarde hebben voor de persvrijheid van de redactie.

Wanneer een redactiestatuut een duidelijke taakverdeling omvat, geeft dit de mogelijkheid voor de redactie en redactieraad om hierop terug te vallen wanneer er bijvoorbeeld inhoudelijke geschillen ontstaan. Op deze manier kan een statuut een hulpmiddel zijn om de afstand tussen de organisatie en redactie te waarborgen, bijvoorbeeld wat betreft het redactionele beleid (dat onder de verantwoordelijkheid van de redactie en redactieraad behoort te vallen). Ook is het nuttig wanneer in het statuut duidelijk vernoemd staat wat de redactionele doelstellingen en journalistieke uitgangspunten zijn, zoals bijvoorbeeld objectieve verslaggeving. Op deze manier is het, opnieuw, mogelijk om het redactiestatuut als middel te gebruiken om het publiceren van artikelen te verantwoorden.

¹⁴ <https://www.nvj.nl/themas/werknemerschap/redactiestatuten>

De vele inhoudelijke verschillen tussen redactiestatuten van instellingsbladen kunnen mogelijk herleid worden tot een gebrek aan een coherent idee over waar een goed kwalitatief redactiestatuut aan zou moeten voldoen.

Redactieraad

Een redactieraad is een onafhankelijke adviesraad die zich bezighoudt met onder meer het redactionele beleid en het bepalen van de journalistieke koers. In die zin kan de redactieraad beschouwd worden als de 'medezeggenschap van de redactie' en vervult het daarom een cruciale rol in het houden van toezicht, maar ook het vertegenwoordigen van de belangen van de redactie binnen, in dit geval, de instelling.¹⁵ De onderstaande tabel laat zien dat een overwegend aandeel van de instellingen in het bezit is van een redactieraad.

Tabel 8: Redactieraad

Instellingsbladen	Aantal instellingsbladen
	<i>Universiteiten</i>
<i>Aantal instellingsbladen</i>	15
<i>Aantal met redactieraad¹⁶</i>	13
<i>Aantal zonder redactieraad</i>	2
<i>Percentage (met redactieraad)</i>	86,7
<i>Percentage (zonder redactieraad)</i>	13,3
	<i>Hogescholen</i>
<i>Aantal instellingsbladen</i>	8
<i>Aantal met redactieraad</i>	7
<i>Aantal zonder redactieraad</i>	1
<i>Percentage (met redactieraad)</i>	87,5
<i>Percentage (zonder redactieraad)</i>	12,5

Om te zien in hoeverre een redactieraad onafhankelijk opereert, is het mogelijk om te kijken naar wie aan de raad deelneemt en door wie de raadsleden worden aangesteld. Uit telefoongesprekken met de NVJ is gebleken dat redactieraden van bladen en omroepen vaak uit journalisten bestaan, onder meer omdat zij op de hoogte zijn van wat het werk op de redactie inhoudt.¹⁷ Daarnaast is het ook gebruikelijk dat de redactie zelf de leden van de redactieraad kiest.¹⁸

In het geval van de instellingsbladen lijkt dit zeer anders te worden geregeld, zo wordt de redactieraad bij vrijwel alle instellingsbladen, zowel van hogescholen als

¹⁵ <https://www.nvj.nl/werknemerschap/redactiestatuten/redactiestatuut-dagblad>

¹⁶ Deze getallen zijn niet definitief, omdat het moeilijk is te controleren of instellingsbladen zonder redactiestatuut wel een redactieraad hebben.

¹⁷ <https://www.nvj.nl/werknemerschap/redactiestatuten/redactiestatuut-vaktijdschriften>

¹⁸ <https://www.nvj.nl/werknemerschap/redactiestatuten/huishoudelijk-reglement-redactieraad>

van universiteiten, aangesteld of benoemd door het College van Bestuur. De redactieraad, die normaliter de belangen van de redactie vertegenwoordigt, wordt daarbij aangesteld door hetgeen waar het mogelijk advies aan moet uitbrengen. Zo wordt wellicht de schijn gewekt dat de redactieraad functioneert als toezichthouder namens het College van Bestuur, in plaats van als onafhankelijk orgaan. Een uitzondering hierop is de regeling van Profielen, die verschillende takken van organisatie binnen de Hogeschool Rotterdam één of twee mogelijk redactieraadsleden laat voordragen, namelijk, de Centrale Medezeggenschapsraad, de directeuren opleiding(en) en stafdirecteuren, de redactie van Profielen en het College van Bestuur.¹⁹ Op deze manier ontstaat er mogelijk meer ruimte voor de benoeming van een onafhankelijk en neutraal opererende redactieraad.

De samenstelling van redactieraden lijkt voor het merendeel divers te zijn, zo bestaan veel redactieraden uit studenten en medewerkers van verschillende delen uit de instelling, en wordt er vaak een extern journalistiek deskundige aangesteld. Zoals eerder benoemd, duidt dit wel op een tegenstelling met de praktijk van algemene dagbladen en omroepen, waar raden vaak bestaan uit redactieleden zelf, omdat zij de meeste expertise en kennis hebben wat betreft het reilen en zeilen van de redactie. Aan de andere kant opereert een instellingsblad in een apart veld, dichtbij de studenten en medewerkers van een instelling, en kan het daarom juist van belang zijn deze mensen een stem te geven in de koers van het instellingsblad. Zo licht Ries Agterberg, hoofdredacteur van DUB, toe dat op dit moment de situatie goed werkt bij DUB, en dat de middelen zoals het redactiestatuut en de redactieraad bijdragen aan de onafhankelijkheid van het nieuwsplatform. Echter, plaatst de hoofdredacteur hier wel een kleine kanttekening bij: op het moment dat de situatie zou verslechteren, bijvoorbeeld wanneer er een College van Bestuur zou komen dat persvrijheid niet hoog in het vaandel heeft staan, kan het mogelijk zo zijn dat de structuur die nu bestaat onvoldoende is om onafhankelijkheid te blijven garanderen.

Stichting

Een andere manier om als instellingsblad te proberen autonomie te behouden, is door gebruik te maken van een stichting. Deze stichting staat tussen het College van Bestuur en instellingsblad in door als uitgever (of werkgever) te fungeren en het financiële beleid te regelen. Van de instellingsbladen van de grote (>10.000) Hbo-instellingen beschikt slechts één instellingsblad over een stichting. In het geval van de universiteiten beschikken slechts 4 van de instellingsbladen

¹⁹ <https://profielen.hr.nl/wp-content/uploads/Redactiestatuut-Profielen-2013.pdf>

over een aparte stichting (ongeveer een kwart). Een voorbeeld van het belang van een stichting is de regeling die gevonden kan worden in het redactiestatuut van de Observant, namelijk dat de stichting belast is met verantwoordelijkheid over het organisatorische en financiële beleid van het instellingsblad. Dit zou bijvoorbeeld kunnen betekenen dat de stichting het recht heeft om een redactielid te ontslaan, in plaats van het College van Bestuur en dat daarmee de afstand tussen de redactie en het College van Bestuur vergroot wordt. Zo heeft de Observant vroeger, blijkt uit een telefoongesprek met hoofdredacteur Riki Janssen, bewust voor een stichting gekozen om te fungeren als buffer tussen het College van Bestuur en de redactie. Doordat de stichting van Observant verantwoordelijk is voor geld-en personeelszaken en onderhandelt met het CvB, kan de onafhankelijkheid makkelijker gewaarborgd worden. Alhoewel het 'vrije pers'-klimaat op dit moment goed is aan de Universiteit Maastricht, is het volgens Riki Janssen toch van belang een stichting in te stellen voor het geval een instellingsblad slechtere tijden meemaakt, wanneer er bijvoorbeeld een College van Bestuur zou komen dat het belang van vrije pers niet inzien.

Tabel 9: Stichting

Instellingsbladen	Aantal instellingsbladen
	<i>Universiteiten</i>
<i>Aantal instellingsbladen</i>	15
Aantal met stichting	4
Aantal zonder stichting	11
Percentage (met stichting)	26,7
Percentage (zonder stichting)	73,3
	<i>Hogescholen</i>
<i>Aantal instellingsbladen</i>	8
Aantal met stichting	1
Aantal zonder stichting	7
Percentage (met stichting)	12,5
Percentage (zonder stichting)	87,5

Naast de vraag hoe de verantwoordelijkheid over het financiële beleid geregeld is, wordt er ook aangegeven door de hoofdredacteurs van instellingsbladen dat voldoende budget een vereiste is voor het goed functioneren van een redactie.

Zo is Bron is een voorbeeld van een nieuw onafhankelijk nieuwsplatform dat een jaar na oprichting zowel een redactieraad als een redactiestatuut heeft opgericht, zodat de redactie ergens op terug kan vallen, mocht dit in de toekomst nodig zijn. Alhoewel deze twee criteria het meest van belang zijn, geeft Jan Ligthart, hoofdredacteur van Bron, desgevraagd toe dat een ander criterium voor het goed

functioneren van een nieuwsredactie voldoende financiering is. Hiermee kan de redactie beter zijn werk doen, omdat meer mankracht leidt tot meer mogelijkheden om nieuws te vergaren en een kritisch geluid te laten horen.

Hieruit blijkt ook de grote rol van het College van Bestuur: omdat besturen meestal direct over de financiering gaan, zonder een tussenkomen die als drempel kan werken, hangt het bestaan van instellingsbladen volledig af van de ideeën van het College van Bestuur over het belang van vrije pers.

Toegankelijkheid website

Een laatste punt voor het garanderen van een goede werking van een instellingsblad, is het verzorgen van een toegankelijke website, zodat het (onafhankelijke) nieuws voor iedereen beschikbaar is. Op die manier kan iedereen zich door het nieuws laten informeren, en is er meer mogelijkheid tot grotere discussies en hoor-en wederhoor.

Tabel 10: Toegankelijkheid website

Instellingsbladen	Aantal instellingsbladen
	<i>Universiteiten</i>
<i>Aantal instellingsbladen</i>	15
Aantal met toegankelijke website	15
Aantal zonder toegankelijke website	0
Percentage (toegankelijke website)	100
Percentage (ontoegankelijke website)	0
	<i>Hogescholen</i>
<i>Aantal instellingsbladen</i>	8
Aantal met toegankelijke website	8
Aantal zonder toegankelijke website	0
Percentage (toegankelijke website)	100
Percentage (ontoegankelijke website)	0

Zoals bovenstaande tabel laat zien, lijken alle instellingsbladen toegankelijk te zijn. Hier moet echter nog wel een kanttekening bij geplaatst worden: het is natuurlijk mogelijk dat er wel nog andere instellingsbladen bestaan, maar dat die niet in deze inventarisatie verwerkt zijn omdat ze, vanwege hun ontoegankelijkheid, niet gevonden konden worden online.

Conclusies

Deze inventarisatie heeft een voorzet gegeven voor het verzamelen van meer kennis over de huidige stand van zaken wat betreft de onafhankelijkheid van instellingsbladen. Het heeft allereerst laten zien dat voor kleine hogescholen vrijwel geen officiële instellingsbladen worden uitgegeven. Voor de grote hogescholen ligt dit anders, daar heeft ongeveer 2/5^e van de instellingen *geen* instellingsblad dat nieuws voor studenten en medewerkers uitbrengt. Alle universiteiten zijn *wel* gerelateerd aan een instellingsblad. Deze verschillen laten zien dat het een instellingsblad geen vanzelfsprekendheid is voor instellingen. Zo stelt Riki Janssen (hoofdredacteur Observant) dan ook dat het van grote steun zou kunnen zijn voor de instellingsbladen wanneer de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap officieel zou laten vastleggen dat iedere instelling een onafhankelijk medium moet faciliteren, zodat er geen mogelijkheid meer bestaat dat een instellingsblad zomaar ontbonden wordt.

Ten tweede is deze inventarisatie verder ingegaan op de vraag in hoeverre de instellingsbladen wel of niet onafhankelijk lijken te zijn, gebaseerd op zes verschillende punten. Alhoewel deze punten niet allemaal apart besproken zullen worden in deze conclusie, vallen er een aantal zaken op. Zo vermelden veel instellingsbladen hun onafhankelijkheid, maar zijn zij tegelijkertijd toch vaak op een bepaalde manier verbonden aan de communicatieafdeling van hun instelling. Ogenscheinlijk is dit een teken van een vrijwel onvermijdelijke afname van onafhankelijkheid en persvrijheid vanwege de verschillende doelen en belangen van instellingsbladen en communicatieafdelingen.

Ten derde bezitten niet alle instellingsbladen over een redactiestatuut: alhoewel alle instellingsbladen van hogescholen wel aan dit punt voldoen, is dit niet het geval voor de instellingsbladen van universiteiten. Daarnaast lijken er grote inhoudelijke verschillen tussen redactiestatuten te bestaan, terwijl er bepaalde punten zijn, zoals bijvoorbeeld een duidelijke taakverdeling, die essentieel zijn voor de werking van een redactiestatuut. Mogelijk duiden deze verschillen op een gebrek aan een gemeenschappelijk idee (tussen instellingsbladen) wat betreft de functie van een redactiestatuut en de noodzakelijke punten die ervoor zorgen dat een redactiestatuut de onafhankelijkheid van een redactie kan beschermen.

Ten vierde bezitten veel instellingsbladen over een redactieraad, maar worden deze raden veelal aangesteld door het College van Bestuur van de instelling. Uit telefoongesprekken met de NVJ is gebleken dat deze regeling zeer verschilt van de journalistieke praktijk bij dagbladen en omroepen, waar de redactieraad voornamelijk bestaat uit journalisten en wordt gekozen door de redactie zelf. De

dichte relatie tussen het College van Bestuur en de redactieraad zou mogelijk kunnen leiden tot een vermindering van onafhankelijkheid van de redactie.

Ten vijfde maken slechts weinig instellingsbladen gebruik van een stichting. Echter, een stichting zou van nut kunnen zijn om de afstand tussen het College van Bestuur en de redactie te vergroten.

Samengevat laat dit het volgende zien voor hogescholen:

- Van de **14** (grote) hogescholen faciliteren er **8** een instellingsblad.
- **8** instellingsbladen hebben een toegankelijke website.
- **8** instellingsbladen hebben een redactiestatuut.
- **7** hebben een redactieraad.
- **7** vermelden hun onafhankelijkheid.
- **6** zijn onafhankelijk van hun communicatieafdeling.
- **1** heeft een stichting.

En voor universiteiten:

- Van de **14** universiteiten faciliteren alle 14 minstens één instellingsblad, en zijn er dus **15** instellingsbladen.
- **15** instellingsbladen hebben een toegankelijke website.
- **13** vermelden hun onafhankelijkheid.
- **13** hebben een redactieraad.
- **11** zijn onafhankelijk van hun communicatieafdeling.
- **11** hebben een redactiestatuut.
- **4** hebben een stichting.

Aanbevelingen

Deze inventarisatie heeft aan het licht gebracht dat de gevonden resultaten een zorgwekkend signaal afgeven wat betreft de huidige staat van onafhankelijkheid van instellingsbladen. Alhoewel er veel ruimte blijft voor onzekerheid en onduidelijkheid binnen deze verkenning, was het mogelijk een voorzet te geven door middel van de (gelimiteerde) beschikbare data online. Uit de signalen die naar boven zijn gekomen blijkt de noodzaak voor het serieus nemen van de situatie, wat ertoe leidt dat verder structureel onderzoek essentieel is voor verbetering, met name naar de praktijk waarin de instellingsbladen onafhankelijk proberen te opereren.

Aanbevelingen voor verder structureel onderzoek

Er kunnen een aantal specifieke kwesties worden aanbevolen voor verder onderzoek, binnen een groter spectrum aan mogelijke vragen.

- **Onderzoek de afwezigheid van instellingsbladen.**
Het is van belang om te kijken naar de instellingen waar instellingsbladen missen, de reden hiervoor en de invloed hiervan. Omdat het belang van onafhankelijke instellingsbladen voor medezeggenschap onontbeerlijk is, is het ontbreken ervan een heikel punt dat veel aandacht behoeft.
- **Onderzoek de verhoudingen tussen de betrokken partijen.**
Het is noodzakelijk om de verhoudingen tussen, onder andere, de Colleges van Bestuur, de redacties en de redactieraden verder te onderzoeken om zo te kunnen informeren naar de onafhankelijkheid in praktijk. Deze inventarisatie heeft benoemd dat er verschillende middelen zijn om de afstand van de verhoudingen te vergroten, om zo vrije pers te kunnen uitoefenen. Echter, is gebleken dat niet alle instellingsbladen van deze middelen gebruik (kunnen) maken. Daarnaast blijft de vraag aanwezig of, wanneer deze middelen er wel zijn, de praktijk ook overeenkomt met wat op papier staat.
- **Onderzoek de verschillen tussen redactiestatuten.**
Het is van nut om verder in te gaan op de inhoudelijke verschillen van redactiestatuten, om te kijken wat het 'minimum' aan benodigde punten is om de redactie te beschermen en de mogelijkheid tot congruentie te onderzoeken. Zoals eerder vermeld zijn bepaalde punten, zoals een taakverdeling en een redactioneel en journalistiek uitgangspunt, essentieel voor een redactiestatuut. De aanwezigheid (of afwezigheid) van dit soort punten zou dus verder onderzocht moeten worden.

Aanbevelingen aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

- **Garandeer het bestaan en de facilitering van een blad voor iedere instelling.**

Leg officieel vast dat hoger onderwijsinstellingen een blad zouden moeten faciliteren om zo het voortbestaan van instellingsbladen te garanderen. Bovendien zal deze garantie leiden tot meer onafhankelijke pers, die geen risico tot afschaffing loopt.

Aanbevelingen aan de koepelorganisaties VH en VSNU en de hoger onderwijsinstellingen

- **Ga in gesprek over de onafhankelijkheid van instellingsbladen.**

Om tot verbeteringen te komen is het belangrijk om gesprekken tussen instellingen te voeren om zo af te stemmen waar de mogelijke knelpunten liggen en tot gezamenlijke oplossingen te komen. Zo kunnen de kwalitatieve verschillen die uit deze inventarisatie naar voren zijn gekomen besproken en mogelijk verholpen worden. Bovendien is het ook van belang dat binnen de instellingen gesproken wordt over dit onderwerp, door als College van Bestuur in gesprek te gaan met de communicatieafdelingen, medezeggenschap, redactieraden en redacties om zo te onderzoeken of de onafhankelijkheid genoeg gewaarborgd wordt.

Aanbevelingen aan de instellingsbladen

- **Vermeld duidelijk de onafhankelijkheid.**

Om de journalistieke doelstelling duidelijk te maken is het van belang voor instellingsbladen om hun onafhankelijkheid te vermelden, en hiermee een sterke positie in te nemen binnen de instelling.

- **Onderzoek de beschermkracht van de huidige 'middelen'.**

Redactieraden en redactiestatuten blijven belangrijke middelen om onafhankelijkheid te waarborgen, en moeten zo ook genoeg bescherming bieden in tijden waarin onafhankelijke pers niet vanzelfsprekend is binnen de instelling. Omdat deze zekerheid niet voor ieder instellingsblad lijkt te bestaan, is het belangrijk om de beschermkracht van de middelen te controleren en eventueel te versterken.

- **Onderzoek de mogelijkheid tot het installeren van een stichting.**

Een stichting kan de afstand tussen het College van Bestuur en de redactie vergroten door verantwoordelijkheid te nemen voor het organisatorische en financiële beleid van een instellingsblad. Momenteel beschikken

weinig instellingsbladen over een stichting, terwijl deze wel kan bijdragen aan het inbouwen van onafhankelijkheid.

Uiteindelijk gaat de vraag of instellingsbladen onafhankelijk (kunnen) opereren over de grotere kwestie of het mogelijk is om een vrij en kritisch geluid te laten horen over een instelling. Zodoende wordt de mogelijkheid tot goede medezeggenschap, wetenschap en een open discussie ondersteund, wat het belang en de urgentie van verder structureel onderzoek onderstreept.

Auteur

Tessa Ubels

Ontwerp

Jasper Sonderen

Over ISO

Het Interstedelijk Studenten Overleg is de grootste landelijke studentenorganisatie en behartigt de belangen van studenten uit het hoger onderwijs. Bij het ISO zijn 35 (aspirant) lidorganisaties en zes convenantpartners aangesloten, die samen ruim 688.000 studenten vertegenwoordigen. Het ISO is vaste gesprekspartner van onder andere het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de politieke partijen en de koepels van universiteiten en hogescholen.

Interstedelijk Studenten Overleg

Contactgegevens

 +31 (0)30 23 02 666

 www.iso.nl

 iso@iso.nl

Social Media

 @HetISO

 /ISOstudent

Bezoekadres

Bemuurde Weerd OZ 1
3514 AN Utrecht